

ATASKAITA

Informatyvos sesijos Lietuvoje žmonių, turinčių negalią, nuomonės

Projektas „Mes galime dirbti 2020“

Sutarties Nr. – 2012 – 5523/030 – 001 YT7 PSIQ7

2013

Šis projektas buvo finansuojamas remiant Europos Komisijai.

Šis leidinys atspindi vien tik autorių nuomonę, ir Komisija negali būti atsakinga už bet kokią čia pateiktos informacijos naudojimą.

IŽANGA

Projektas ABLE'20 remia inovatyvių metodų taikymą neformaliame švietime ir jaunimo darbe, suvedant drauge tikslines jaunimo, turinčio negalią, grupes ir darbo galimybes bei jų skatinimą šalyse-partnerėse Graikijoje, Ispanijoje ir Lietuvoje, kuriose jaunimo nedarbo lygis yra aukščiausias tarp 27-ių ES šalių-narių.

Atsižvelgiant į bendruosius programos „Veiklus jaunimas“ tikslus, ABLE'20 pradinis tikslas yra skatinti jaunų žmonių aktyvų pilietiškumą apskritai ir jų kaip europiečių pilietiškumą konkrečiai, remiant jaunimo su mažesnėmis galimybėmis, t. y. jaunimo, turinčio negalią, aktyvistų ir ekspertų dalyvavimą, formuojant ir įgyvendinant esminę ES politiką.

NEĮGALIŪJŲ SOCIALINĖS INTEGRACIJOS TEISINĖS PRIELAIDOS LIETUVOJE

Lietuvoje **Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas**¹ yra pagrindinis neįgaliųjų teises reglamentuojantis aktas², atitinkantis JT Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatas. Nuo 2005-ųjų metų šis įstatymas įtvirtino naujus „asmenų, turinčių negalią“ ir „darbingumo lygio“ apibrėžimus, kurie pakeitė senuosius „invalido“ ir „invalidumas“ terminus. Šio teisės akto dėka visos diskriminuojančios nuostatos, pabrėžiančios asmens, turinčio negalią, išskirtinumą, buvo atmestos. Asmenų, turinčių negalią, socialinės integracijos modelis buvo priartintas prie ES šalių-narių modelių, ir taip buvo teisiškai įtvirtintos asmenų, turinčių negalią, lygios teisės ir galimybės visuomenėje. Šis įstatymas nustatė naują negalios ir darbingumo lygio vertinimo sistemą. Darbingumo vertinimas vietoj anksčiau naudoto invalidumo vertinimo sukūrė daugiau galimybių objektyviau įvertinti individualų gebėjimą dirbti, gauti medicinos ir reabilitacijos paslaugas ir pašalpas. Neįgalumo lygio diferencijavimas asmenims, nesulaukusiems 18 metų, sudarė palankesnes sąlygas šeimoms, kurios augina ir prižiūri vaikus, turinčius vidutinę ar sunkią negalią.

Šis įstatymas reglamentuoja svarbią neįgaliųjų socialinės integracijos sistemos grandį – profesinę reabilitaciją. **Profesinė reabilitacija** apibrėžiama kaip asmens darbingumo, profesinės kompetencijos ir pajėgumo dalyvauti darbo rinkoje atkūrimas arba didinimas

¹ Lietuvos Respublikos Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas (Valstybės žinios, 1991, Nr. 36-969; 2004, Nr. 83-2983).

² Taip pat žr.: Lietuvos Respublikos Pradinę ataskaitą apie Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimą.

ugdymo, socialinio, psichologinio, reabilitacijos ir kitomis poveikio priemonėmis. Neįgaliesiems, kuriems nustatytas 0-50 % darbingumo lygis, teikiamos profesinės reabilitacijos paslaugos: profesinis orientavimas, konsultavimas, profesinių gebėjimų įvertinimas, atkūrimas arba naujų išugdytas, perkvalifikavimas ir pagalba ieškant darbo. Profesinės reabilitacijos tikslas yra ugdyti ar atkurti neįgaliųjų darbingumą ir didinti jų įsidarbinimo galimybes.

Profesinės reabilitacijos tikslas - ugdyti ar atkurti neįgaliųjų darbingumą ir didinti įsidarbinimo galimybes. Pirmiausia nustatomas profesinės reabilitacijos paslaugų poreikis. Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba, kuri atlieka šią funkciją, įvertina kiekvieno asmens, besikreipiančio į tarnybą dėl darbingumo lygio nustatymo, medicininius, funkcinus, profesinius bei kitus kriterijus, turinčius įtakos asmens profesinės reabilitacijos bei įsidarbinimo galimybėms. Su šios institucijos išvada, patvirtinančia profesinės reabilitacijos poreikį, asmuo turi kreiptis į teritorinę darbo biržą pagal gyvenamąją vietą. Ši įstaiga, dalyvaujant asmeniui bei konsultuodamasi su profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančia įstaiga, sudaro asmens individualų profesinės reabilitacijos planą. Jį sudarydama teritorinė darbo birža, esant reikalui, bendradarbiauja su esamu ar būsimu asmens darbdaviu, profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančiomis įstaigomis bei savivaldybės institucijomis ir įstaigomis. Individualų profesinės reabilitacijos planą sudariusi teritorinė darbo birža išduoda siuntimą į profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančią įstaigą. Čia, vadovaujantis individualiu profesinės reabilitacijos planu, sudaroma asmens individuali profesinės reabilitacijos programa ir jam teikiamos numatytos paslaugos.

Vienas iš pagrindinių įstatymų, įtvirtinančių lygių galimybių ir diskriminavimo prevencijos principus yra **Lygių galimybių įstatymas**³, kuris draudžia tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją, priekabiavimą, nurodymą diskriminuoti dėl lyties, lytinės orientacijos, rasės ar etninės priklausomybės, kalbos, socialinio statuso, religijos, tikėjimo, įsitikinimų ar nuomonės, amžiaus ar negalios darbe, valstybės tarnyboje, švietimo įstaigose, mokslo ir studijų institucijose ir vartotojų teisių apsaugos srityje.

³ Lietuvos Respublikos Lygių galimybių įstatymas (Valstybės žinios, 2003, Nr. 114- 5115; Valstybės žinios, 2008, Nr. 76-2998).

Nacionalinė neįgaliųjų socialinės integracijos 2002-2012 metų programa⁴ ir **Nacionalinė neįgaliųjų socialinės integracijos 2013-2019 metų programa**⁵ yra pagrindiniai dokumentai, įgyvendinantys JT Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatas per pastaruosius du dešimtmečius Lietuvoje. Nacionalinės programos tikslas – sukurti harmoningą aplinką ir sąlygas plėtoti efektyvius socialinės integracijos procesus Lietuvoje. Nacionalinė programa apima daugelį visuomenės gyvenimo sričių: socialinę apsaugą, švietimą, sveikatos apsaugą, prieigą prie fizinės aplinkos, transportą ir informaciją, darbo rinką, kultūrą, sportą, rekreaciją ir t.t. Programos įgyvendinimą koordinuoja Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Neįgaliųjų organizacijos kiekvienais metais dalyvauja organizuojamuose konkursuose socialinės integracijos programoms finansuoti.

Lietuvoje galioja du pagrindiniai įstatymai, skirti labiausiai pažeidžiamų grupių integracijai (kartu ir asmenų, turinčių negalią) į darbo rinką: **Užimtumo rėmimo įstatymas**⁶ ir **Socialinių įmonių įstatymas**⁷. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės apibrėžtos Užimtumo rėmimo įstatyme apima profesinį mokymą, neformalųjį švietimą, remiamąjį įdarbinimą, paramą darbo vietoms steigti, ir darbo rotaciją. Remiamąjį įdarbinimą apima įdarbinimas subsidijuojant, darbo įgūdžių įsigijimo rėmimas ir viešieji darbai. Užimtumo rėmimo įstatymas taip pat pabrėžia, kad neįgalieji, ilgalaikiai bedarbiai, jaunimas, vyresnio amžiaus darbuotojai ir kai kurios kitos grupės yra papildomai remiamos darbo rinkoje.

Socialinės įmonės kartu su kitomis aktyviomis darbo rinkos politikos priemonėmis sudaro pagrindinius labiausiai pažeidžiamų grupių integravimo į darbo rinką mechanizmus. Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymas apibrėžia neįgaliųjų socialinės įmonės sąvoką, kurioje neįgaliųjų tikslinės grupės dalis sudaro ne mažiau nei 50% vidutinio metinio darbuotojų skaičiaus, ypatingai didelę dėmesį skiriant paramai asmenų, turinčių sunkią negalią.

EKONOMINĖS KRIZĖS ĮTAKA NEĮGALIŪJŲ INTEGRACIJAI

Lietuvoje per pastaruosius du dešimtmečius įvyko daug teigiamų pokyčių, vykdančių socialinę neįgaliųjų integraciją tokiose srityse, kaip švietimas, sveikatos apsauga, užimtumas,

⁴ Nacionalinė neįgaliųjų socialinės integracijos 2002-2012 metų programa (Valstybės žinios, 2002, Nr. 57-2335, 2002; Nr. 29-1345, 2010).

⁵ Nacionalinė neįgaliųjų socialinės integracijos 2013-2019 metų programa (Valstybės žinios, 2012, Nr. 137-7021).

⁶ Lietuvos Respublikos Užimtumo rėmimo įstatymas (Valstybės žinios, 2006, Nr. 73-2762; 2007, Nr. 59-2278).

⁷ Lietuvos Respublikos Socialinių įmonių įstatymas, 2004, Nr. 96-3519.

kultūra ir fizinės aplinkos prieinamumas (pastatų, transporto, informacijos, ryšių ir kt.). Tačiau dėl ekonominės krizės pritaikius bendrą viešojo sektoriaus išlaidų mažinimo politiką, neigiamas pasekmes pajuto ir neįgalieji Lietuvoje. Buvo sumažintos ne vien valstybės neįgaliesiems mokamos netekto darbingumo pensijos, kompensacijos už slaugą ir rūpybą, bet ir ženkliai sumažėjo Nacionalinių neįgaliųjų integracijos programų 2003-2012 ir 2013-2019 m. biudžetai, ir tuo būdu neįgaliesiems buvo teikiama mažiau paslaugų. Tai neigiamai paveikė neįgaliuosius, o ypač gaunančius žemas pajamas. Pavyzdžiui, 2013-siais Lietuvoje buvo 170 000 darbingo amžiaus neįgaliųjų, o tik 28% iš jų dirbo (Užimtumo didinimo 2014-2020 m. programa 8). Tai rodo labai žemą neįgaliųjų užimtumo lygį palyginus su visais Lietuvos darbingo amžiaus gyventojais, nes bendras gyventojų nedarbo lygis siekia apie 12%.

Ypač neramina specialių priemonių neįgaliam jaunimui stoka švietimo, mokymo ir įsidarbinimo galimybių, kultūros, laisvalaikio srityse. Labai svarbu, kad gerėjant ekonominei situacijai Vyriausybė kuo greičiau priimtų sprendimus grąžinti sumažintas išmokas bei programų finansavimą į ankstesnį lygį ir, atsižvelgus į pragyvenimo lygį, paramą neįgaliesiems proporcingai padidinti.

⁸ Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programa, (Valstybės žinios, 2013, nr. 105-5154).

INFORMATYVIOSIOS SESIJOS LIETUVOJE

Informatyvios sesijos apie „Europa 2020“ strategiją buvo organizuojamos, naudojant „Forumo teatro“ techniką ir kitą veiklą, pagrįstą neformaliu ugdymu. Forumo teatras yra „Nuskriaustųjų teatro“, sukurto Augusto Boal'io, dalis. Jo tikslas – skatinti dalyvius gerinti juos skriaudžiančias aplinkybes, dalyvaujant vaidinimuose. Spektaklio metu žiūrovai ir visi dalyviai kviečiami stabdyti vaidinimą ir siūlyti kitokią įvykių eigą, kad pasikeistų rezultatas. Aktoriams suteikiama tik esminė informacija ir veikėjų aprašymas. Jie gerai žino tuos klausimus, kuriuos jie turi atskleisti, nes anksčiau jau kalbėjosi su tiksline grupe arba todėl, kad jie patys yra tikslinės grupės dalis. Kiekvienas prisideda prie spektaklio, tačiau kažkas režisuoja visą eigą, t. y. juokdarys. Kai spektaklis jau suvaidintas, jis priklauso žiūrovams, kurie gali įsikišti ir jį modifikuoti.

Lietuvoje, Vilniuje Valakupių reabilitacijos centro 2013m. spalio 10-18d. suorganizuotuose 6 informatyviojose sesijose dalyvavo 18 neįgaliųjų, siekiančių įsidarbinti. Dalyvių amžiaus pasiskirstymas buvo nuo 19 iki 30 metų. Grupėje buvo išlaikyta lyčių pusiausvyra: 8 merginos ir 8 vaikinai. Dalyviai turėjo įvairią negalią (sunki judėjimo, klausos, psichikos, sutrikusio intelekto ir kompleksinė negalia). Pirmųjų sesijų metu neįgalūs jaunuoliai susipažino su lengvai skaitoma kalba parengtais Europos strateginiais dokumentais: strategija „Europa 2020“, ES strategija dėl negalios ir Judaus jaunimo strategija, apsilankė Europos informacijos centre. Kitų sesijų metu, panaudojant Forumo teatro ir kitus neformalaus mokymo metodus, dalyviai aptarė ir vaidino strateginiuose dokumentuose išdėstytas temas, tokiu būdu pateikdami savo nuomonę apie juose numatytus tikslus. Teatro metodologija jaunimui pasirodė interaktyvi, įtraukianti ir įdomi. Informacinių sesijų metu pavyko sukurti jaukią atmosferą, aktyvesni dalyviai padėjo drovesniesiems arba dalyviams, turintiems klausos bei sutrikusio intelekto negalią. Tačiau tuo pačiu tai buvo ir didelis iššūkis moderatoriams skirtingą negalią turintiems asmenims padėti suprasti Forumo teatro metodo esmę. Žmonėms su sunkesne negalia reikėjo daugiau pagalbos, siekiant, kad jie suprastų metodologiją ir tikslus.

Informatyvių sesijų pabaigoje buvo paprašyta dalyvių atsakyti į anonimiško klausimyno klausimus, norint išsiaiškinti, ar Forumo teatro metodologija padėjo jiems suprasti strategiją „Europa 2020“. Iš 13-os respondentų, atsakiusių į klausimus, 8 atsakė, kad tai labai padėjo, 2 – padėjo, 2 – patenkinamai padėjo ir 1 – menkai padėjo.

Bendrai dalyvavimas buvo labai aktyvus ir visi dalyviai buvo aktyviai įsitraukę į forumo teatro žaidimus ir kitą veiklą. Dėl savo asmeninių ypatumų, kai kurie dalyviai buvo gerokai aktyvesni nei kiti, nuolat aktyviai komentavo ir replikavo, taip pat aktyviai siūlėsi dalyvauti užduotyse. Kiti dalyviai buvo aktyvūs tik tada, jei tam paragindavo grupės moderatorius, ėmėsi iniciatyvos tik paskatinus kitiems dalyviams, bet dalyvaudami suteikdavo labai įdomių įžvalgų.

Bendrai kalbant forumo teatro metodika labai pasiteisino, nes suteikė galimybę skirtingą negalią ir suvokimo, mąstymo sunkumus patiriantiems dalyviams suprasti ir aptarti sudėtingas, tačiau tiesiogiai juos liečiančias strategijos temas. Be to, kiekvienas dalyvis galėjo pasisakyti ir pasidalinti su kitais būtent ta tema, kuri buvo aktualiausia jiems asmeniškai. Iš grupės dalyvių pasisakymų pasibaigus vaidinimui galima buvo suprasti, kad vaidinimas parodė, kad kiekviena strategijos tema iš tikrųjų liečia kiekvieno iš jų kasdieninį gyvenimą. Jie patyrė, kartais nesuvokdami, savo sunkumus ir problemas, su kuriomis jie susiduria kasdien įvairiose gyvenimo srityse.

Kita vertus, teatro metodika ne visada suteikė galimybę sėkmingai ir išsamiai aptarti strategijos "Europa 2020" temas apie negalią. Per kelias valandas buvo sudėtinga suprasti kai kurias temas ir, apsvarsčius, pateikti savo nuomonę tam tikru aspektu. Be to, dažnai atmosfera buvo labai chaotiška, nes toje pačioje grupėje dalyvavo įvairių negalią turintys asmenys. Kaip jau buvo minėta, žmonės su klausos ir psichikos negalia dalyvavo kartu su lengvą fizinę negalią turinčiais asmenimis. Dalyviai turėjo galimybę aptarti ir vaidinti tokias aktualias jiems situacijas kaip pokalbis darbo biržoje, pokalbis su darbdaviais, konfliktinės situacijos su darbdaviais – pvz. vėlavimas į darbą, šeimyniniai konfliktai, nepatogias kasdienio gyvenimo situacijas - pvz. kai dėl savo negalios nuo viršutinės lentynos negali pasiekti prekės ir aplinkiniai padeda, neįgalusis mokymosi įstaigoje.

INFORMATYVIŲ SESIJŲ REZULTATAI

Informatyviose sesijose dalyviams buvo pristatyta lengvai skaitoma kalba parengtas dokumentas „Strategija „Europa 2020“ ir žmonės, turintys negalią“. Valakupių reabilitacijos centro darbuotojai, dirbdami informatyvios sesijos metu, paprastino žodyną, mažindami techninio ir „biurokratinio“ žargono žodžių naudojimą ir pakeisdami juos kasdieniais žodžiais ir posakiais. Tai leido instruktoriui lengviau suprantama kalba pristatyti Strategiją ir kartu su dalyviais ją aptarti.

Strategijos kalba: ką jūs apie ją manote? (turinys, pasiūlymai)

- „Gerai, kai Jūs (informatyvios sesijos moderatoriai) galite paaiškinti mums apie tai, kas čia (strategijoje) parašyta, nes ta kalba yra nelengvai prieinama vidutiniam neįgaliajam (taip pat ir normaliam žmogui (turima galvoje žmogus, neturintis negalios)). Aš turiu aukštąjį išsilavinimą, ir man taip pat sunku suprasti visus tuos sudėtingus žodžius, bet kai aš pagalvoju apie žmones, turinčius vidurinį išsilavinimą arba apie tuos žmones, kurie turi nedidelių psichinių sutrikimų, tai kaip jie gali suprasti?“ (dalyvis kalba apie lengvai skaitomą tekstą).

Ar „Strategija 2020“ atsižvelgia į kasdienį asmenų, turinčių negalią, gyvenimą? (kalba, aktualumas kasdieniam gyvenimui, turinys, pasiūlymai)

- „Aš manau, kad ši strategija patobulins švietimo sistemą ir taip sukurs geras sąlygas sėkmingam jaunų žmonių, turinčių negalią, integravimui į darbo rinką“. Aš manau, kad kiekvienas negalią turintis asmuo turi dirbti, tai yra priemonė sumažinti izoliacijos riziką.

Kokie yra svarbiausi iššūkiai ir svarbiausi pasiūlymai, kad jaunų žmonių, turinčių negalią, švietimas ir mokymas geriau atlieptų jų poreikius? (kalba, aktualumas kasdieniam gyvenimui, turinys, pasiūlymai)

- Daugeliu atveju ne pati negalia, o nepritaikyta aplinka sukuria daug kliūčių (nepritaikyti pastatai, kurie neleidžia asmeniui su negalia laisvai elgtis ir judėti taip, kaip jis pageidauja). Kliūtys sukuria negalią, tokiu būdu auga negebėjimas būti savarankišku. Prieinamumas – mes

norime kad sąlygos būtų pritaikytos, tik tuomet asmenys su negalia bus labiau savarankiški ir nepriklausomi. Mes galime, kai aplinka yra draugiška.

- Raktas geresniam gyvenimui yra įgalinti žmones su negalia kalbėti. Dalyvavimas yra pagrindinis sėkmės faktorius.
- Asmenys su negalia turi turėti daugiau galimybių įgyvendinti, naudotis savo teisėmis į mokslą, į dalyvavimą įvairiose gyvenimo srityse, Europos ekonomikoje ir darbo rinkoje.
- Jie supranta prieinamumą vienareikšmiškai – asmuo judantis neįgaliojo vėžimėlio pagalba gali patekti į pastatą. Ir netgi tais atvejais, ne visada yra prieinami visi pastapo aukštai, tualetai ir pan. Bet kaip aklieji, negirdintys?! Kompleksinę negalią turintys asmenys, kurie beveik nejuda, tačiau turi labai aukštą intelekto lygį.
- Viešasis transportas ir gyvenamoji vieta (butas, laiptinė) daugeliu atveju yra nepritaikyti kas yra didelė kliūtis dalyvauti visuomenės gyvenime.

Kokie yra pagrindiniai iššūkiai neįgaliesiems, pasinaudojant ES stipendijomis studijuoti ar būti apmokytais kitoje šalyje? (kalba, aktualumas kasdieniam gyvenimui, turinys, pasiūlymai)

- Žmonės, turintys negalią, bijo ir nėra pripratę keliauti. Jie negali keliauti nepriklausomai, nes vis dar yra labai daug kliūčių (fizinių), susijusių su kelione autobusu, lėktuvu ir ieškant prieinamos vietos apsigyventi.

Neįgaliojo pažymėjimas galioja tik toje šalyje, kurioje jis buvo išduotas. Keliaudami užsienyje jūs negalite tikėtis, kad gausite visą tą paramą, kurią jūs gaunate savo šalyje.

Kokie yra pagrindiniai iššūkiai neįgaliesiems pereinant nuo mokymosi prie darbo? (kalba, aktualumas kasdieniam gyvenimui, turinys, pasiūlymai)

- Nepritaikyta aplinka;
- Visuomenė ir darbdaviai iki šiol turi daug neigiamų nuostatų
- Kartais finansiškai neapsimoka eiti dirbti. Finansiškai daug geriau apsimoka gauti socialinę paramą, nei eiti dirbti, tai kodėl tada turėčiau dirbti?⁹

⁹ A rather high level of unemployment encourages people to seek for their acknowledgment as disabled, while a state social insurance pension for incapacity to work ensures though minimal, but stable means of subsistence.

- Pastaraisiais metais išaugo konkurencingumas darbo rinkoje, nes padidėjo nedarbas, o „neįgalieji daugeliu atvejų pralaimi „mūšį“, nes jie darbdaviams yra papildomas galvos skausmas“.
- Darbui keliamos užduotys šiandien yra lankstesnės ir daugiafunkcinės, todėl „pavyzdžiui, sekretorė turi būti ir buhalterė, ir tarptautinių santykių tvarkytoja, ir turėti savo automobilį bei jį vairuoti, kad būtų mobili tame mieste. Daugeliui neįgaliųjų toks daugiafunkcionalumas yra neįmanomas.“
- Patirtis paprastai yra problema. Tas, kuris buvo sunkvežimio vairuotojas ir gavo traumą, daugiau nebegali vairuoti sunkvežimio, todėl jis turi įgyti naują išsilavinimą. Tačiau tokiu atveju jis, be abejo, neturėjo jokios patirties toje naujoje savo žinių srityje. Tai yra daugelio baigusiujų naujus mokslus problema, nes jie neturi darbo patirties naujojoje srityje, ir todėl nėra tokie patrauklūs darbdaviams. Be to, jie yra neįgalūs, o tai jau kelia įmonėms per daug sunkumų. Daugelis jaunų žmonių yra pasimetę, neapsisprendę ko jie iš tikrųjų norėtų, kokius talentus turi. Ne išimtis yra ir neįgalieji.

Kokios yra pagrindinės kliūtys įgyti ir gilinti įvairias žinias, įgūdžius ir gebėjimus, reikalingus žmonėms, turintiems negalią, darbo rinkoje? (kalba, aktualumas kasdieniam gyvenimui, turinys, pasiūlymai)

- Pasiūla ir paklausa nėra lygūs. Mokymo programų pasiūla neatitinka darbo rinkoje paklausias specialybes.
- Mums reikia derinti mūsų poreikius ir svajones. Ne viskas, ko pageidauja neįgalusis, gali būti įgyvendinta. Labai svarbu, kad galima būtų patenkinti jų poreikius. Visgi yra aiški takoskyra tarp realybės ir jų svajonių. Kartais atsitinka taip, kad tu tikiesi tapti kažkuo, kuo niekada nebūsi, nes esi neįgalus. Daugelis jaunų neįgaliųjų yra pasimetę, jie nežino, ko nori, kokie yra jų gebėjimai, talentai, kur studijuoti, kokių ir kokio lygio gebėjimų jie turi. Jiems turi būti suteikta galimybė pamėginti, patirti ir mokytis iš patirties. Taip, neįgalieji turi geriau save pažinti.

Kokie yra nacionalinių socialinės apsaugos sistemų pagrindiniai apribojimai ir potencialas? (kalba, aktualumas kasdieniam gyvenimui, turinys, pasiūlymai)

- Valstybė pasisako už tai, kad yra beprasmiška dirbinti asmenis su negalia, geriau jie liktų namuose. Bet mes galime dirbti, mes galime padėti darydami kažką naudingo.
- Tam, kad gauti socialines išmokas/neįgalumo pensiją tau turi būti nustatytas ribotas darbingumas. Bet ne kiekvienas supranta, kaip sunku gyventi su neįgalumu.
- Negalia yra lyg „spaudas“ gyvenime. .
- Neįgalumas nustato sąlygas įsidarbinti. Kartais jie (Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba) nustato maksimalų dienos darbo valandų skaičių. Ne visada priklauso nuo neįgalumo, kiek daugiausiai valandų asmuo gali dirbti kasdien. Sugebėjimas ar nesugebėjimas dirbti priklauso nuo to, koks darbas. Asmuo neįgaliojo vežimėlyje puikiai gali dirbti, jei jis/ji yra buhalteris/-ė.
- Atlyginimai yra mažesni, nei pašalpos.
- Šiuo metu aš negaliu dirbti, taigi aš gaunu tik pašalpą, tačiau ji tokia maža, kad net sunku iš jos pragyventi. Jeigu dirbi, tu nesi vien tik „vartotojas“.

Mūsų šalyje, jei tu dirbi, tu gali gauti ir neįgalumo pensiją. Neįgalieji yra išsigandę, jog jeigu jie įsidarbina, jiems padidins darbingumo procentą tokiu būdu sumažins neįgalumo išmokas.

Negalia ir gyvenimo būdas: kokie yra pagrindiniai iššūkiai ir potencialas sumažinti skurdo riziką? (kalba, aktualumas kasdieniam gyvenimui, turinys, pasiūlymai)

- Mums reikia daugiau mūsų poreikiams pritaikytų mokymo programų, kurios ruošų specialistus, reikalingus darbo rinkoje.
- Darbdavių motyvacija irgi yra svarbi. Jiems reikia finansinės paramos, bet taip pat mokymų apie tai, ką žmogus gali, kaip pritaikyti ir įrengti darbo vietą, koks bus mokesčių kompensavimas ir pan. Darbdaviai nebijotų dirbinti asmenis su negalia, jei jiems už tai būtų atlyginama.
- Skurdo riziką kai kuriems asmenims sukelia socialinės apsaugos Sistema, kai kuriems darbas.

- Norint patekti į profesinės reabilitacijos programą, labai sudėtingas kelias, daug susijusių specialistų.¹⁰
- Kiekvienas asmuo, turintis negalia gali dirbti ir mažinti skurdo riziką.

Kokios yra pagrindinės ES veiksmų galimybės ir kokie sunkumai?

- **Prieinamumas: užtikrinti prekių, paslaugų, įskaitant viešąsias paslaugas, ir pagalbinių įrenginių prieinamumą neįgaliesiems. (kalba, aktualumas kasdieniam gyvenimui, turinys, pasiūlymai)** Informacinės technologijos, kurios padėtų neįgaliesiems patenkinti specialiuosius poreikius, yra labai brangios ir nekompensuojamos vyriausybės. „Neįgaliojo“ pažymėjimas Europoje nėra unifikuotas.
- Visur neįgalumo pripažinimo procedūros ir sistemos yra skirtingos, todėl tai sukuria sunkumų: „Jei aš įsidarbinsiu arba studijuosiu užsienio šalyje, aš visai nesu tikras dėl to, kokią paramą aš ten gausiu“.

Kokios yra pagrindinės ES veiksmų galimybės ir kokie sunkumai?

Dalyvavimas: pasiekti visapusiško neįgaliųjų dalyvavimo visuomenėje: įgalinant juos naudotis visais ES pilietybės privalumais; pašalinant administracines ir požiūrių kuriamas kliūtis visiškam ir lygiam dalyvavimui; teikiant kokybiškas bendruomenines paslaugas, įskaitant asmeniškai teikiamą pagalbą. (kalba, aktualumas kasdieniam gyvenimui, turinys, pasiūlymai)

Visuomenėje iki šiol vyrauja neigiamos išankstinės nuostatos ir požiūris į neįgaliuosius.

- Ilga izoliacijos patirtis apsunkina neįgaliųjų įgalinimą. Dėl išankstinių nuostatų mūsų savigarbos jausmas yra labai žemas, ir sunku priversti mus dalyvauti visuose sprendimų priėmimo lygmenyse.
- Jei tu sergi, kam tau reikia mokslų? [retorinis klausimas]. Štai kas yra stigma. Bet mano atveju, aš norėjau tobulėti, kodėl turėjau save stabdyti? Aš norėjau ir galėjau baigti vidurinę mokyklą,

¹⁰ Profesinės reabilitacijos programa susideda iš 4-ių viena po kitos sekančių paslaugų: profesinių gebėjimų vertinimas, profesinis konsultavimas ir orientavimas, esamų gebėjimų atstatymas arba profesinis mokymas įgauti naujų profesinių gebėjimų, ir pagalba ieškant darbo. Profesinės reabilitacijos trukmė gali būti iki vienerių metų, tačiau vidutiniškai sudaro apie 7 mėn. Tam, kad gauti profesinės reabilitacijos paslaugas, asmuo turi kreiptis į Darbingumo ir neįgalumo nustatymo tarnybą, Darbo biržą, ir tik tada asmuo yra nukreipiamas į įstaiga, teikiančią profesinės reabilitacijos paslaugas.

Kokios yra pagrindinės ES veiksmų srities galimybės ir kokie sunkumai?

Darbas: Įgalinti daug daugiau neįgaliųjų užsidirbti pragyvenimui atviroje darbo rinkoje. (kalba, aktualumas kasdieniam gyvenimui, turinys, pasiūlymai)

- Tai priklauso nuo negalios specifikos – užimtumas/darbas nebūtinai gali būti „sprendimas visiems atvejams“. Bet kiekvienas nusipelnė pasiekti didžiausio savo įmanomo potencialo. Kai kurie neįgalieji, ilgą laiką nedirbę, prarado savo kompetencijas. Tačiau jie gali jas atstatyti. Pavyzdžiui, dalyvaudami profesinėje rehabilitacijoje.
- Atvira darbo rinka yra nepasirengusi priimti žmones su negalia.
- Darbo rinka priklauso nuo švietimo. Jei švietimas yra neprieinamas, negalima patekti į darbo rinką. Kai kurių mokymo programų visai nėra arba jos yra neprieinamos. Siekiant įsidarbinti daug kliūčių laukia tiek asmenų, tapusių neįgaliais nuo pat vaikystės, tiek tų, kurie vėliau tapo neįgaliais, nes silpna yra tiek švietimo sistema neįgaliesiems vaikams, tiek perkvalifikavimo sistema suaugusiems. Be to, darbo galimybės yra labai ribotos. Taip pat ribotos yra ir švietimo bei mokymo programos.
- Nacionalinė užimtumo tarnyba nėra geras tarpininkas tarp neįgaliųjų ir darbdavių. Be to, neįgaliesiems reikia didelės paramos ieškant darbo. Taigi, turi būti daugiau užimtumo agentūrų ir darbo paieškos tarpininkų, kurie padėtų žmonėms rasti darbą ir derėtis su darbdaviais.

Daugelis darbdavių mato mano negalią, bet nemato mano asmenybės. Buvo plėtojama diskusija, ar valstybė turi mokėti paramą darbdaviams, darbinantiems neįgaliosius. Štai kokios buvo dalyvių nuomonės:

- Skirtingos paramos darbdaviams programos didina darbdavių motyvaciją įdarbinti negalią turinčius asmenis. Pvz., darbo vietos įrengimo parama. Jei visos paramos schemos išnyktų, mano manymų tik 50proc. Neįgaliųjų išsilaikytų darbo rinkoje.
- Kartais taip atrodo, kad darbdavys gauna kompensaciją, tačiau neįdarbina neįgaliojo. Aš tikrai tikiu, kad tokia parama yra reikalinga, nes darbdaviai būtų laimingi, matydami motyvuotą darbuotoją. Tuo pačiu neįgalieji būtų daugiau įtraukti į visuomenės gyvenimą.

Kokios yra pagrindinės ES veismų srities galimybės ir kokie sunkumai? Sveikatos apsauga: skatinti lygias neįgaliųjų galimybes naudotis sveikatos apsaugos paslaugomis ir su jomis susijusiomis patalpomis. (kalba, aktualumas kasdieniam gyvenimui, turinys, pasiūlymai)

- Aš žinau, kad asmenys, turintys psichikos problemų, susiduria su daugeliu problemų, kai jiems reikia pasinaudoti sveikatos apsaugos paslaugomis. Bendrosios praktikos gydytojai nustoja jais tikėti. Taip, ir kurtieji irgi. Bet iš tikrųjų jie turi tik komunikacijos sunkumų.

Aptarti kiti klausimai, „Kokia Jūsų nuomonė apie strategiją?“ (kalba, aktualumas kasdieniam gyvenimui, turinys, pasiūlymai)

- Strategija suteikia daugiau pasitikėjimo savimi ir tikėjimo šviesia ateitimi.
- Aš tikiu šia strategija.
- Strategija įtvirtina lygias teises ir didesnes galimybes jaunimui. Man ji patinka.

IŠVADOS

- Pirmiausia, informatyvių sesijų metu dalyviai pirmą kartą savo gyvenime turėjo galimybę gauti išsamią informaciją apie ES 2020 strategiją, Judaus jaunimo ir ES strategiją dėl negalios 2010-2020.
- Jie patobulino ir išmoko atpažinti savo emocijas, suprasti save ir atspindėti trimis lygmenimis: ką aš manau (mintys) , ką jaučiu (emocijos ir fiziologija) , ką darau (elgesys).
- Žymiai pagerėjo grupės sąveika, atvirumas naujam patyrimui .
- Sustiprėjo dalyvių teigiamas požiūris į darbą, pagerėjo santykis su savo negalia ir sugebėjimus, taip pat į Europos Sąjungos strategijas ir taisykles.
- Vienas iš dalyvavimo informatyviose sesijose ryškiausių poveikių dalyviams pasireiškė per padidėjusią motyvaciją dalyvauti kitose projektuose, pvz. savanorystė, mobilumo vizitai. Daugeliui dalyvių projektas "Mes galime dirbti 2020" pirmą kartą gyvenime įrodė, kad jiems yra įmanoma išvykti į užsienio šalį. Susipažinus su ES strategija „Europa 2020“ ir jos prioritetais, jie praplėtė savo akiratį apie galimybes keliauti Europoje, siekiant mokytis užsienyje ir pažinti kitas šalis. Iškart baigus dalyvauti projekte, keletas dalyvių pateikė paraiškas dėl galimybės keliauti į Europos jaunimo centrą Strasbūre (Prancūzija). Sesijos tikslas buvo įgalinti neįgalų jaunimą spręsti daugialypę diskriminaciją ir sukurti video kampaniją, kuri pabrėžia šią problemą ir skatina toleranciją ir supratimą.

Informatyviose sesijose aptarus strategiją „Europa 2020“, išvados nėra labai pozityvios ar teikiančios vilčių. Tikslai, kuriuos užsibrėžė Europos Sąjunga pažangiam, tvariam ir aprėpiančiam augimui yra itin aukšti, norint juos pasiekti per 6-erius metus. Susidaro įspūdis, kad menkai atsižvelgiama į realybę, kurioje kasdien gyvena neįgalieji, ir į daugelį problemų, kurias paskutiniaisiais metais paaštrino ekonominė krizė. Tačiau ekonominis ir socialinis neįgaliųjų dalyvavimas yra labai svarbus, siekiant sėkmingo ES strategijos „Europa 2020“ įgyvendinimo ir kuriant pažangų, tvarų ir integruojantį augimą.

INFORMACIJA APIE VALAKUPIŲ REABILITACIJOS CENTRĄ

VRC – Valakupių reabilitacijos centras
Vaidilutės g. 69, Vilnius, Lietuva
A. Juozapavičiaus pr. 34, Kaunas, Lietuva
www.reabilitacija.lt
info@reabilitacija.lt

Viešoji įstaiga Valakupių reabilitacijos centras (VRC) teikia profesinės, socialinės ir medicininės reabilitacijos paslaugas žmonėms turintiems negalią. VRC kompleksinis reabilitacijos modelis, standartizuoti vertinimo metodai, profesinių įgūdžių lavinimas ir profesinio mokymo programos padeda siekti geresnės neįgaliųjų sveikatos ir didesnio jų dalyvavimo darbo rinkoje. VRC yra Europos reabilitacijos platformos (European Platform for Rehabilitation) narys.

Viešoji įstaiga Valakupių reabilitacijos centras buvo įsteigta 2000 02 10 Lietuvos invalidų reikalų tarybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės steigimo aktu. 2000 03 01 Vilniaus miesto savivaldybėje buvo įregistruoti šio centro įstatai.

Valakupių reabilitacijos centras (toliau - VRC) - tai ne pelno siekiantis juridinis asmuo, veikiantis socialinės apsaugos ir darbo ir asmens sveikatos priežiūros srityse, savarankiškai teikiantis socialinės, profesinės ir medicininės reabilitacijos paslaugas, skirtas sunkias negalias turintiems asmenims, siekiant ugdyti jų savarankiškumo, profesinės veiklos, darbinio užimtumo, gyvenimo bendruomenėje įgūdžius, visapusiško ir lygiateisio dalyvavimo visuomenės gyvenime, integracijos į darbo rinką ir geresnės gyvenimo kokybės. Įstaiga vykdo visuomeninę, organizacinę veiklą, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos įstatymais, kitais norminiais aktais ir šiais įstatais, naudojasi visomis ne pelno įmonės teisėmis.

MISIJA - teikti, tobulinti ir plėtoti medicininės, profesinės, socialinės reabilitacijos, profesinio mokymo paslaugas neįgaliesiems bei kitiems, socialinę atskirtį patiriantiems ar turintiems sveikatos sutrikimų asmenims, siekiant šių asmenų visapusiško ir lygiateisio dalyvavimo visuomenės gyvenime, integracijos į darbo rinką bei geresnės jų gyvenimo kokybės.